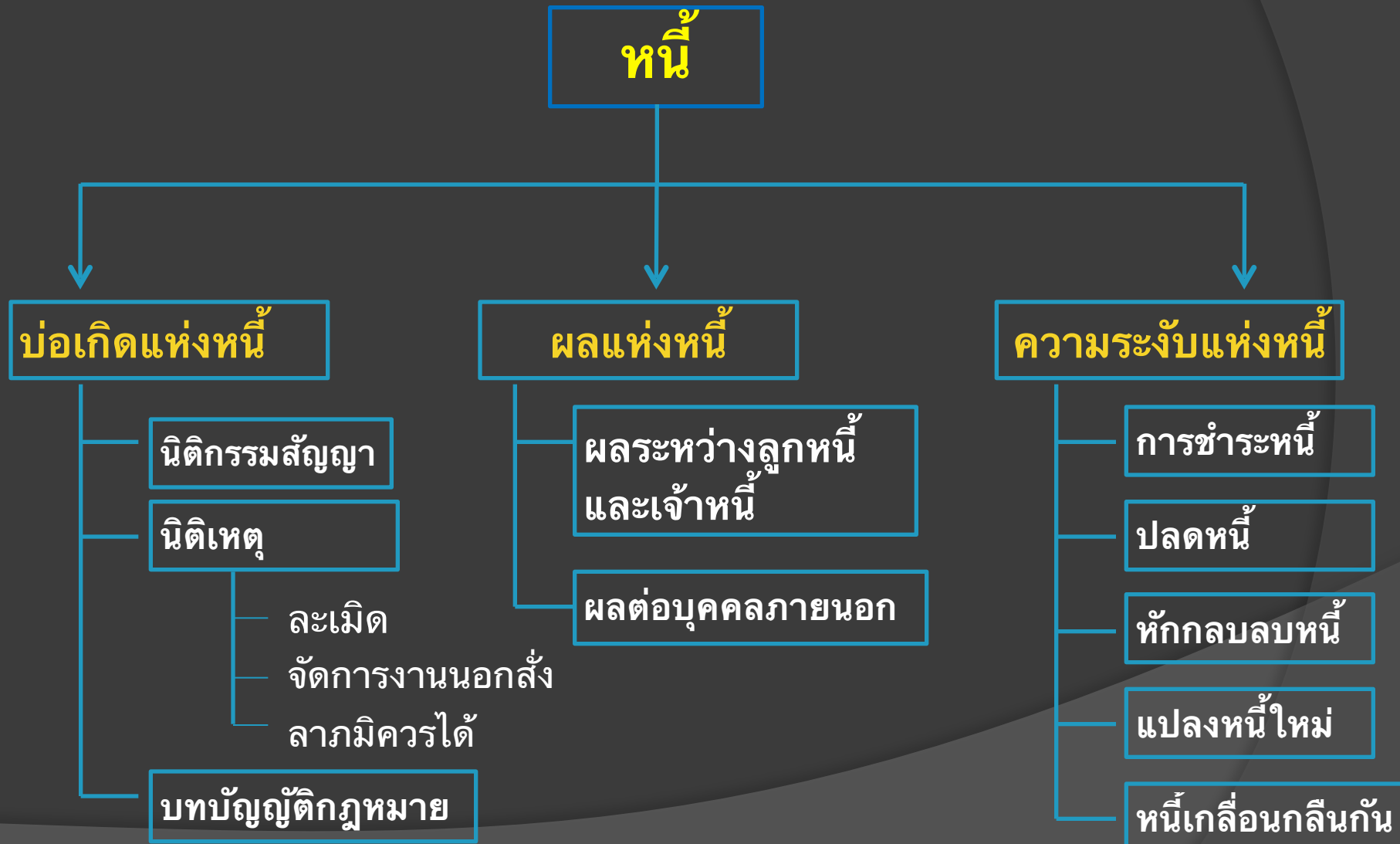

LW 1202 กฎหมายลักษณะ

หนึ่ง
หนึ่ง

โครงสร้างของกฎหมายหนี้

ความหมายของหนี้

- นิติสัมพันธ์ระหว่างบุคคล 2 ฝ่าย ซึ่งฝ่ายหนึ่งเรียกว่า “ลูกหนี้” มีหน้าที่ต้องกระทำการบางอย่างใดอย่างหนึ่งให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า “เจ้าหนี้”

เจ้าหนี้

ลูกหนี้

องค์ประกอบสำคัญของหนี้

1. มีนิติสัมพันธ์
2. มีเจ้าหนี้และลูกหนี้
3. มีวัตถุแห่งหนี้

1. มีนิติสัมพันธ์

- ◉ ความผูกพัน หรือความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
- ◉ เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้ (มาตรา 194)
- ◉ ลูกหนี้มีหน้าที่ต้องชำระหนี้

2. มีเจ้าหนี้และลูกหนี้

- ◎ ตัวอย่าง หนึ่งกู้เงินนายสอง 1000 บาท
- ◎ นายสองเป็นเจ้าหนี้ มีสิทธิเรียกร้องให้นายหนึ่งชำระหนี้ จำนวน 1000 บาท
- ◎ นายหนึ่งเป็นลูกหนี้ มีหน้าที่ต้องชำระหนี้ จำนวน 1000 บาทคืนให้นายสอง

3. มีวัตถุประสงค์แห่งหนี้

วัตถุประสงค์แห่งหนี้ตามกฎหมายมี 3 กรณี

1. หนี้กระทำการ
2. หนี้งดเว้นกระทำการ
3. หนี้ส่งมอบทรัพย์สิน

หนี้กระทำการ

- ตัวอย่างเช่น สมชายรับจ้างตัดผมให้แก่นายสมปอง สมชายจึงเป็นลูกหนี้ต้องทำการตัดผมให้แก่นายสมปอง
- วัตถุประสงค์หนี้คือการตัดผม ซึ่งเป็นหนี้กระทำการ

หนึ่งดเว้นกระทำการ

- ตัวอย่างเช่น สมหญิงทำสัญญากับนายสมศักดิ์ว่าจะไม่เปิดร้านอาหารแข่งขันกับนายสมศักดิ์เพราะนายสมศักดิ์เคยสอนทำอาหารให้ ดังนั้นสมหญิงเป็นลูกหนี้ มีหน้าที่ต้องไม่มาเปิดร้านอาหารแข่งขันกับนายสมศักดิ์
- วัตถุประสงค์หนึ่งคือ การงดเว้นกระทำการเปิดร้านอาหาร

สมศักดิ์

สมหญิง

หนี้ส่งมอบทรัพย์สิน

- นี้อาจทำสัญญาขายเครื่องตัดหญ้าให้นายกรบ นี้อาจเป็นลูกหนี้จะต้องส่งมอบเครื่องตัดหญ้าให้แก่ นายกรบ
- วัตถุประสงค์หนี้คือการส่งมอบเครื่องตัดหญ้า

นี้อาจ

ส่งมอบ

นักรบ

4.บ่อเกิดแห่งหนึ่ง

1. นิติกรรมสัญญา
2. นิติเหตุ
3. บทบัญญัติแห่งกฎหมาย

4.1 นิติกรรมสัญญา

- ◉ การตกลงผูกพัน หรือผูกนิติสัมพันธ์ระหว่างบุคคลฝ่ายเดียว หรือสองฝ่ายเพื่อจะก่อเปลี่ยนแปลง โอน สงวน หรือระงับซึ่งสิทธิ (มาตรา 149)
- ◉ เป็นสาเหตุแห่งการเป็นหนี้มากที่สุดในปัจจุบัน
- ◉ เช่น สัญญาซื้อขาย แลกเปลี่ยน เช่าทรัพย์สิน เช่าซื้อ

4.2 นิติเหตุ

- เหตุที่มีได้เกิดขึ้นจากการแสดงเจตนาเข้าผูกพันตนเพื่อก่อหนี้ขึ้นแต่กฎหมายเป็นผู้กำหนด
- อาจเป็นเหตุธรรมชาติ เช่น การตายของบุคคลย่อมมีผลทางกฎหมายก่อให้เกิดสิทธิของทายาท (มาตรา 1599)

นิติเหตุ

มี 3 เหตุ คือ

1. ละเมิด
2. จัดการงานนอกสั่ง
3. ลากมิดควรได้

ละเมิด (มาตรา 420)

การกระทำโดยจงใจ หรือประมาท
เลินเล่อและเกิดความเสียหายขึ้น ต้องใช้
ค่าสินไหมทดแทน ผู้กระทำผิดจึงมีหน้าที่
จะต้องชำระให้แก่ผู้ที่ได้รับความเสียหาย

- เช่น ขับรถยนต์ด้วยความเร็ว ชนคนเดิน
ถนนได้รับบาดเจ็บ

จัดการงานนอกสั่ง (มาตรา 395)

- ◉ การเข้าทำกิจการแทนผู้อื่น โดยเขามีได้ชานวานใช้และต้องทำไปในทางที่สมประโยชน์แก่ตัวการ
- ◉ ผลตามมาตรา 401 เรียกให้ชดใช้เงินที่ได้ออกไป คืนได้

ลาภมิควรได้ (มาตรา 406)

- บุคคลได้ทรัพย์สินของผู้อื่นมา โดยปราศจากมูลเหตุอันจะอ้างกฎหมายได้
- ผลคือ ต้องคืนทรัพย์สิน

4.3 บทบัญญัติแห่งกฎหมาย

- ๐ หนี้ที่เกิดจากบทบัญญัติแห่งกฎหมาย
หรือมีบทบัญญัติของกฎหมายกำหนดไว้
- ๐ เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
กำหนดให้บุตรจำต้องอุปการะเลี้ยงดู
บิดามารดา

4.4 หนี้หรือสิทธิเรียกร้องมีลักษณะทั่วไป 5 ประการ

1. **เป็นบุคคลสิทธิ** ผู้ผูกพันกันเฉพาะบุคคลที่เกี่ยวข้องเฉพาะคู่สัญญา มิได้เป็นความผูกพันทั่วไป
2. **เป็นสิทธิที่เกี่ยวกับทรัพย์สิน** จึงมีราคาและอาจโอนกันได้ ตรงกันข้ามกับสิทธิบางอย่างที่เกี่ยวข้องกับบุคคลและครอบครัวซึ่งมิอาจโอนกันได้
3. **เป็นสิทธิทางแพ่ง** ซึ่งก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องกันทางแพ่ง เป็นสิทธิเอกชนมิใช่สิทธิมหาชน

4. ลูกหนี้มีตัวตนแน่นอน เนื่องจากสิทธิเรียกร้องเป็นบุคคลสิทธิ (jus in personam) มิใช่สิทธิที่มีต่อคนทั่วไป (jus in rem) อย่างทรัพย์สินสิทธิ ผู้ที่มีหน้าที่หรือลูกหนี้จึงต้องมีตัวตนแน่นอนว่าเป็นคนไหน โดยเฉพาะเจาะจง เช่น ผู้ที่เป็นคู่สัญญาหรือผู้ทำละเมิด

5. วัตถุประสงค์แห่งหนี้แน่นอน สิทธิเรียกร้องมีวัตถุประสงค์สิทธิเป็นการกระทำ งดเว้นกระทำการ หรือ โอนทรัพย์สิน

5. หนี้ชนิดต่างๆ

1. หนี้ตามสิทธิเรียกร้องและหนี้โดยธรรม

- หนี้ตามสิทธิเรียกร้องคือ หนี้ที่เจ้าหนี้มีความชอบธรรมจะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้
- หนี้โดยธรรมคือ หนี้ที่ตามกฎหมายไม่ต้องชำระ แต่ทางศีลธรรมกำหนดให้ชำระ เช่น การบริจาคเงินเพื่อการกุศล

2. หนี้ไม่มีเงื่อนไขกับหนี้มีเงื่อนไข

5.หนี้ชนิดต่างๆ

3.หนี้โอนทรัพย์สิน และหนี้กระทำการ

- หนี้โอนทรัพย์สินนั้นถ้าเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง หากลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ โดยที่ยังมีทรัพย์สินอยู่ในครอบครอง ก็อาจไปยึดทรัพย์สินนั้นมามอบให้เจ้าหนี้ได้
- แต่กรณีของหนี้กระทำการนั้น ถ้าลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ ไม่อาจบังคับให้มีการชำระหนี้โดยตรงได้ จะต้องใช้วิธีการชด ใช้กันด้วยค่าเสียหาย

4. หนี้มีจำนวนแน่นอนกับหนี้ที่จำนวนยังไม่แน่นอน

- หนี้มีจำนวนแน่นอนได้แก่หนี้ซึ่งจะต้องส่งมอบทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง หรือส่งมอบเงิน หรือทรัพย์สินบางชนิดมีจำนวนแน่นอน
- ส่วนหนี้ที่จำนวนยังไม่แน่นอนเป็นการส่งมอบเงินหรือทรัพย์สินที่ยังไม่แน่นอน ยังจะต้องมีการกำหนดหรือคำนวณก่อน

5. หนี้เฉพาะกับหนี้ทั่วไป

6. หนี้แบ่งแยกได้กับหนี้แบ่งแยกไม่ได้

7. หนี้ประธานและหนี้อุปกรณ์

(ก) ความหมายแรก หมายถึงลำดับความสำคัญของหนี้ หนี้ประธานในแง่นี้ หมายถึงหนี้หลักที่คู่สัญญาตกลงกัน ส่วนหนี้อุปกรณ์ หมายถึงหนี้ซึ่งมีความสำคัญรองลงไป

(ข) ความหมายที่สอง หมายถึงหนี้หลักกับ
หนี้ซึ่งเป็นประกันของหนี้หลัก โดยพิจารณาถึง
ลักษณะความรับผิดชอบเป็นตัวหลัก คือมีหนี้จะ
ต้องชำระสำหรับตนเอง หรือว่าเป็นเพียงผู้รับผิดชอบ
ในชั้นรอง โดยเป็นการรับผิดชอบหนี้เพื่อผู้อื่น

หนี้อุปกรณ์ตามความหมายที่สองนี้ จะระงับ
สิ้นไปพร้อมกับความระงับแห่งหนี้ประธาน แต่
หนี้อุปกรณ์ตามความหมายแรกอาจคงอยู่ต่อไป
ตามลำพัง แม้หนี้ประธานไม่มีอยู่ต่อไปแล้ว

8. หนี้ที่เกิดจากสัญญาที่มีค่าตอบแทน

สัญญาที่มีค่าตอบแทน และสัญญาไม่มีค่าตอบแทน

- ◎ **สัญญาที่มีค่าตอบแทน** เป็นสัญญาซึ่งคู่สัญญาต่างให้ทรัพย์สิน ผลประโยชน์ หรือการกระทำบางอย่างตอบแทนซึ่งกันและกัน
- ◎ **ส่วนสัญญาไม่มีค่าตอบแทน** เป็นสัญญาซึ่งคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งให้ทรัพย์สิน หรือบริการแก่คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง โดยคู่สัญญาฝ่ายหลังไม่ต้องให้หรือทำอะไร
- ◎ เช่น การให้โดยเสน่หา หรือยืมใช้คงรูป เป็นต้น

6. ทรัพย์ซึ่งเป็นวัตถุแห่งหนี้

หมายถึงตัวทรัพย์สินซึ่งรองรับหรือเป็นส่วนหนึ่งของวัตถุแห่งหนี้

- ◎ ส่วนการกระทำ อาจมีทรัพย์ซึ่งเป็นวัตถุแห่งหนี้หรือไม่ก็ได้
- ◎ งดเว้นการกระทำนั้น ไม่จำเป็นต้องมีทรัพย์สินด้วย

◎ ถ้าวัตถุประสงค์แห่งหนึ่งเป็นการส่งมอบทรัพย์สิน ก็ย่อมจะต้องมีตัวทรัพย์สิน ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์แห่งหนึ่ง

7. วัตถุประสงค์หนึ่งเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง

- ทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง (มาตรา 195 วรรค 2)
 - เช่น ขอซื้อข้าวสาร 10 กระสอบจากโกดัง
 - ขอซื้อมะพร้าว 10 ลูกจากกองมะพร้าว
- สัญญาซื้อขายหากเป็นการซื้อขายทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง กรรมสิทธิ์ย่อมโอนไปยังผู้ซื้อทันทีที่ทำสัญญาซื้อขายกัน ถ้าทรัพย์สินที่ขายยังไม่มี หรือยังไม่อาจกำหนดได้แน่นอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินก็ยังไม่โอนไปยังผู้ซื้อ

- ทรัพย์ที่จะต้องมีการนับ ชั่ง ตวง วัด เพื่อกำหนดราคาอีก กรณีสิทธิ์ในทรัพย์ก็ยังไม่โอนจนกว่าจะได้มีการนับ ชั่ง ตวง วัด เพื่อกำหนดราคาก่อน (มาตรา 460 วรรคสอง)
- การซื้อขายทรัพย์ในอนาคต เช่น ซื้อขายลำไยที่กำลังจะออกผล โดยซื้อเหมากันทั้งสวน กำหนดราคากันตายตัว ผลลำไยก็เป็นทรัพย์เฉพาะสิ่งได้

ทรัพย์สินเฉพาะสิ่งเกิดขึ้น โดย

1. คู่กรณีกำหนดไว้โดยเฉพาะเจาะจงแต่แรก
2. คู่กรณีกำหนดทรัพย์สินไว้แต่เพียงประเภท หรือชนิดเท่านั้น แต่มากำหนดเป็นการแน่นอนภายหลัง

8. ผลตามกฎหมายของทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง

1. ผลเกี่ยวกับการโอนกรรมสิทธิ์

- ฎ.2607/2531 ผู้ขายส่งน้ำมัน 12000 ลิตร ไปให้ผู้ซื้อ น้ำมันถูกลักในระหว่างส่ง 4000 ลิตร กรรมสิทธิ์ใน น้ำมัน โอนไปยังผู้ซื้อแล้ว ผู้ซื้อจึงเป็นผู้เสียหาย

2. ผลเกี่ยวกับภัยพิบัติ

3. ผลเกี่ยวกับการชำระหนี้กลายเป็นพันธวิสัย

2. ผลเกี่ยวกับภัยพิบัติ

- การเกิดภัยพิบัติแก่ทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง ความเสี่ยงภัยย่อม โอนไปยังเจ้าหนี้พร้อมกับกรรมสิทธิ์ด้วย (res perit creditory)
- มาตรา 370 “ถ้าสัญญาต่างตอบแทนมี วัตถุประสงค์เป็นการก่อให้เกิดหรือโอนทรัพย์สินในทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง และทรัพย์สินนั้นสูญหรือเสียหายไปด้วยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งอันจะโทษลูกหนี้ไม่ได้ไซ้ ท่านว่าการสูญหรือเสียหายนั้น ตกเป็นพับแก่เจ้าหนี้”

3. ผลเกี่ยวกับการชำระหนี้กลายเป็นพันธวิสัย

- ◉ การชำระหนี้ที่เป็นไปไม่ได้
- ◉ ลูกหนี้ส่งมอบข้าวเปลือกให้เจ้าหนี้ไม่ได้เพราะไฟไหม้โรงสี ข้าวสารถูกไฟไหม้หมด โดยไม่ปรากฏว่าเป็นการกระทำของผู้ใด (ฉ. 1075/2546)

คำถาม

ก. ตกลงขายข้าวให้ ข. จำนวน 100 กระสอบ
ขณะตรวจนับข้าวสารอยู่ได้ 50 กระสอบ ข. ตัด
ธุระไม่อาจจะอยู่เลือกต่อไปได้ จึงตกลงกับ ก.
ว่า จะมาเลือกวันรุ่งขึ้น ในคืนนั้นเองไฟไหม้โรง
เก็บข้าวสารหมด โดยไม่ใช้ความผิดของ ก.

ผลในทางกฎหมายจะเป็นอย่างไร

คำตอบ

แยกตอบเป็น 2 ประเด็น คือ

- ◉ ก. ยังคงต้องรับผิดชอบชำระค่าวารสารอีก 50 กระสอบ เพราะเป็นกรณีที่ต้องตามมาตรา 195 วรรคแรก โดยส่งมอบชำระวารสารชนิดปานกลาง
- ◉ ก. ไม่ต้องรับผิดชอบใช้ชำระค่าวารสารอีก 50 กระสอบ ซึ่งได้เลือกโดยความยินยอมของ ข. แล้ว ค่าวารสาร 50 กระสอบดังกล่าวเป็นทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง ความเสียหายตกเป็นพับแก่เจ้าหนี้ (มาตรา 195 ว.2 ประกอบ มาตรา 370)

การเลือกวัตถุประสงค์แห่งหนึ่ง

- ◉ มาตรา 198 – 202
- ◉ สิทธิที่จะเลือกทำการอย่างใดหนึ่ง โดยปกติตกอยู่กับฝ่ายลูกหนี้
- ◉ แต่คู่กรณีอาจตกลงให้เจ้าหนี้ หรือบุคคลภายนอกเป็นผู้มีสิทธิเลือกก็ได้

บทที่ 2 ผลแห่งหนี้

2.1 การถึงกำหนดชำระหนี้

- (1) หนี้มีกำหนดเวลาชำระแน่นอน
- (2) หนี้ไม่มีกำหนดเวลาที่แน่นอน

กรณีที่มีกำหนดชำระเวลานี้แน่นอน

- มาตรา 203 วรรค 2
- เช่น ตกลงกันให้ชำระหนี้ทุกวันที่ 30 ของเดือน
- เจ้าหนี้ไม่มีสิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ก่อนกำหนดวันที่ 30
- แต่ลูกหนี้มีสิทธิชำระหนี้เมื่อใดก็ได้จนถึงวันที่ 30

กรณีไม่ได้ตกลงกำหนดเวลาชำระหนี้ไว้แน่นอน

- ◉ มาตรา 203 วรรค 1
- ◉ เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ทันที
- ◉ ลูกหนี้ก็มีสิทธิชำระหนี้ให้เจ้าหนี้ได้ทันทีเช่นเดียวกัน

2.2 สิทธิของเจ้าหนี้

แบ่งได้เป็น 3 หัวข้อคือ

- (1) สิทธิเรียกร้องให้ชำระหนี้
- (2) สิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทน และ
- (3) สิทธิเกี่ยวกับทรัพย์สินของลูกหนี้

สิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้

(1) อำนาจของเจ้าหนี้

มาตรา 194 บัญญัติว่า “ด้วยอำนาจแห่ง
มูลหนี้ เจ้าหนี้ย่อมมีสิทธิจะเรียกให้ลูกหนี้ชำระ
หนี้ได้...”

คำว่า “มูลหนี้” ในที่นี้หมายถึง “มูลแห่งหนี้”
หรือที่มาหรือบ่อเกิดแห่งหนี้ ซึ่งส่วนใหญ่ได้แก่
สัญญาและละเมิด